

FATABUREN

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1960

Handtaget på en hyvel, som tillhört en norsk bygdekonstnär, träsnidaren och målaren Iver Gundersen Övstrud, född i Numedal år 1711 och död på samma ort år 1775. Se sid. 290.

Redaktion:

GÖSTA BERG · SAM OWEN JANSSON

MARSHALL LAGERQUIST

Redaktör: Marshall Lagerquist

Omslagsbilden återger C. F. von Bredas porträtt av greve Gustaf Trolle-Bonde, målat i London 1794—95.
Tillhör greve Fredrik Ulf Bonde, Teleborg.
Se Brita Stjernswärds uppsats Från Gustaf Bondes
"grand tour" i denna årsbok.

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1960
Djuptrycksplanscher från Nordisk Rotogravyr

SKRIDSKOSPORT I 1880-TALETS STOCKHOLM

av *Elisabet Stavenow*

Gamla stockholmare kan ännu berätta om skridskoåkning på Nybrovikens is. Det hörde till vinterns mest gouterade nöjen. Musiken spelade vals och mazurka, och de elektriska lamporna runt banan glimmade. Unga människor rörde sig i graciösa cirkular, ensamma eller i par om par. Där var damer i långa kjolar och koketta hattar och muffar. Herrar sågs böja knä på isen för att hjälpa sina damer att spänna till skridskoremmarna. Det var en miljö präglad av fest och grace. När skärgårdsbåtarna tog Nybroviken till vinterkvarter, blev den dömd att försvinna.

Tidning för Idrott ger ideliga rapporter om skridskosporten i Stockholm. Intill 1883 hade Nybroviken varit i vanrykte för sitt busliv och sina illa skötta isar. Då bildades Stockholms allmänna skridskoklubb med syfte att där anlägga och underhålla en större skridskobana. Den öppnades den 17 januari 1884 och var försedd med uppvärmd paviljong för de besökande och musikestrad på isen. Banan var omgärdad och belyst med elektriska lampor. Patrullerande poliser såg till att ordningen var god, och entréavgiften till banan höll många av tidigare års bråkmakare utanför.

Hit gick den borgerliga publiken, här var det yngre Stockholms samlingsplats under vintermånaderna. Man kunde vara medlem av skridskoklubben, lösa vinterbiljett eller betala per gång. Den som inte ville betala fick hålla sig utanför musikens och ljusets trollkrets.

År 1889 berättas att det kunde vara 4 000 åkande samtidigt på skridskobanan. Dagsrekordet säges samma år ha varit 10 000—12 000 personer och medeltalet per dag 1 800. Dessa siffror ger ett begrepp om den intensitet, med vilken skridskosporten bedrevs.

Det elektriska ljuset, som användes vid alla skridskobanorna, var ännu något märkligt. Ett reportage från Göteborgsklubben Bores skridskobana i hörnet mellan Allén och Fattighusån ger en stämningsbild, som lika väl kunde ha gällt för någon av Stockholms banor: "På qvällarne är freqvensen störst; då strålar det

Fru Hanna Palme, f. von Born, i den skridskodräkt, som skänkts till Nordiska museet. Foto från 1880-talets slut.

elektriska ljuset öfver den blanka ytan — gnistrar från de omgifvande snövallarne, återkastas likt blixtrar från de hundratals kretsande 'stålskorna'."

1887 hade Stockholm 7 à 8 större allmänna skridskobanor. De förnämsta var Stockholms allmänna skridskoklubbns bana på Nybroviken, Kungliga skridskoklubbens bana mellan Skeppsholmen och Kastellholmen, Stockholms skridskoklubbns bana på Riddarfjärden samt Sveabanan på Klara sjö. Samtliga hade elektrisk belysning och var försedda med uppvärmda paviljonger. Dessa var i allmänhet av trä och uppförda endast för vintern, men Kungliga skridskoklubben disponerade Kungliga segelsällskapets "i prydlig villastil uppförda paviljong av sten". Den kungliga klubben var den äldsta; redan 1866 hade den grundats under Karl XV:s beskydd.

Nordiska museet har i år fått mottaga en skridskodräkt från skridskoåkningens glanstid. Den bars i slutet av 1880-talet av fru Hanna Palme, född von Born, och har nu efter hennes död skänkts av hennes arvingar.

Det är en dräkt av mörkblå cheviot med besättningar och mössa av svart kimmel. Jackan är dubbelknäppt och har hårt insvängd midja med klockat skört. Ärmarna är djupt inskurna; det gör ryggstycket mycket smalt och måste ha framhävt bärarinnans späda och nätta gestalt. Kjolen är givetvis lång med den huvudsakliga vidden samlad bak till en lätt turnyr. Mössan är en basker av kimmel. På bröstet är en brosch fästad, en liten silverskridsko, stämplad av Carl Fredrik Carlman, Stockholm 1888, och fäst vid en blå sidenrosett. Fru Palme bär den på det här publicerade fotografiet. Det är medlemstecknet för Kungliga Skridskoklubben.

Till dräkten hör ett par skridskor av stål, tillverkade i Amerika. De avslutas framtill i en spets och spändes på kängan med skruvanordningar och remmar. Denna s. k. amerikanska modell hade nyligen ersatt den äldre typen med uppåtböjda nosar, som enligt Tidning för Idrott "förorsakade många oberäkneliga fall genom sin benägenhet att trassla in sig i hvarandra och i damernas kjolar".

Denna dräkts bärarinna, fru Hanna Palme, var född i Finland 1861 och gifte sig 1883 med löjtnanten, sedermera direktören i

Livförsäkringsaktiebolaget Thule, Sven Palme. Hon blev snart en medelpunkt i Stockholms sällskapsliv, och i makarnas hem, först i Stockholm, senare i Djursholm, umgicks tidens tongivande kulturpersonligheter. Gurli Linder har skildrat det glada och intensiva umgängeslivet i denna krets. Där umgicks bl. a. professorerna Curman och Nordenskiöld, museimännen Hildebrand och Montelius och män som bibliotekarierna Wieselgren och Geete. Författare och konstnärer var rikt representerade. Snoilsky, Levertin, Heidenstam, Ellen Key och Victoria Benedictsson förekom som gäster i hemmet jämte många andra.

Hanna Palme hörde till de stockholmsdamer, som bistod Artur Hazelius vid Skansens vårfester. Hon var verksam i Ellen Keys Dräkthereformförening, som grundats 1886. Den gick till storms mot tidens kvinnodräkt, främst mot snörlivet och den släpande kjolen. Målet var en sundare dräkt med en 10 cm kortare kjol.

Hos Hanna Palme tycks viljekraft, energi och en nästan sydländsk livlighet på ett sällsamt sätt ha förenats med skönhet och behagfullhet. I en hyllningsdikt karakteriserades hon 1890 av doktor Edvard Forsberg:

Ditt inre liknar en Titan
Titania din yta.

Hennes skridskodräkt, den enda Nordiska museet äger, ger oss nu möjlighet att illustrera skridskolivet i Stockholm och är dessutom ett minne av en sällsynt levande och dominerande personlighet i Stockholms sällskapsliv.